

UMCS

**Maria Curie-Skłodowska
University**

**Lublin Science
and Technology Park S.A.**

International research and practice conference

**MODERN PHILOLOGY: RELEVANT ISSUES
AND PROSPECTS OF RESEARCH**

October 20-21, 2017

**Lublin, Republic of Poland
2017**

International research and practice conference «Modern philology: relevant issues and prospects of research» : Conference proceedings, October 20-21, 2017. Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing». 204 pages.

Organising Committee

- dr inż. Arkadiusz Małek, Dyrektor Działu Rozwoju, Lubelski Park Naukowo Technologiczny S.A.
- dr hab. Arkadiusz Bereza, prof. nadzwyczajny, Prorektor ds. Ogólnych UMCS
- prof., dr hab. Jan Adamowski, profesor nadzwyczajny Kierownik Zakładu Kultury Polskiej UMCS
- prof., dr hab. Maria Cymborska-Leboda, profesor zwyczajny Kierownik Zakładu literatury i kultury Rosyjskiej XX-XXI w. UMCS
- prof., dr hab. Henryk Gmiterek, profesor zwyczajny Zakład historii XVI – XVIII w. UMCS
- dr hab. Mariusz Korzeniowski, profesor nadzwyczajny UMCS Kierownik Zakładu Historii krajów Europy Wschodniej UMCS

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.
The reference is mandatory in case of republishing or citation.

CONTENTS

SLAVIC LANGUAGES

Мовна гра в староукраїнській драматургії другої половини XVII ст	8
Видайчук Т. Л.	8
Діалектна природа конструкцій мовленнєвого етикету в текстах західнополіського фольклору	11
Грицевич Ю. В.	11
Батуринсько-глухівський період в історії української мови XVII – XVIII ст.	15
Медвідь Н. С.	15
Особливості словотвору українських суспільно-політичних термінів-іменників кінця XIX ст.	18
Паночко М. М.	18
З історії іменникової суфіксації (субстантиви на –тв / а / староукраїнської доби)	22
Сабліна С. В.	22
Семантичні аспекти міжгалузевої інтерференції економічної та юридичної термінології української мови	25
Сергєєва Г. А.	25
Особливості фразеологізації категорій Добра і Зла в українській та польській мовах	28
Сушко О. І., Ковальова Г. М.	28

LITERATURE

Інтермедіальні аспекти сучасної української масової літератури	32
Волошук Л. В.	32
Ідейна та художня специфіка мемуарної прози письменників української діаспори	35
Джигун Л. М.	35
Мотив свободи в романах Мирослава Дочинця	39
Іщенко О. А.	39
Графічні способи представлення іншомовних включень у художніх текстах	42
Ладиненко А. П.	42
Екзистенційні мотиви як віддзеркалення філософського бачення світу у творчості Івана Низового	45
Манько А. М.	45
Народнопісенна основа циклу Яра Славутича «Дажбожі внуки»	49
Накашидзе І. С.	49

SLAVIC LANGUAGES

МОВНА ГРА В СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ ДРАМАТУРГІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТ.

Видайчук Т. Л.

доцент кафедри української мови

Київський університет імені Бориса Грінченка

м. Київ, Україна

Давня українська шкільна драматургія вивчена здебільшого в текстологічному та історико-культурному аспектах (М. Петров, П. Морозов, І. Франко, В. Резанов, М. Гузій та ін.), натомість поетика драматургії, її жанрова специфіка, мовностилістичні особливості залишилися і досі маловивченими, хоча вони свідчать про самобутність українського театру на тлі загальноєвропейського бароко. Староукраїнська мова епохи бароко є явищем дослідженим [1; 2; 3], як і специфіка літературного процесу того часу [4; 5; 6].

Система мовних засобів української драматургії другої половини XVII ст., а саме драм «Драма про Олексія чоловіка божого» [7], «Царство природи людської» [9] та «Слово о збуренню пекла» [8] демонструють нову якість драматичного стилю цього часу – динамізм бароко. Причому «високе», «середнє» і «низове» бароко співіснують у цих текстах. Що, на нашу думку, стало основним виявом мовної гри.

Явище мовної гри включає ряд вужчих за функціональним діапазоном уже не виключно стилістичних, а мовностилістичних засобів. Враховуючи динамізм стилю бароко, виокремлюємо, окрім змішування старих стилів («слогів»), такі основні прийоми мовної гри на рівні слова: гра фонетичним малюнком, гра структурою слова, гра значенням слова.

У донаціональний період існування літературної мови визначальним був поділ на традиційні «високий», «середній» і «низький» стилі («слоги»), якому підпорядковувався жанровий поділ. Тому з традиційного «слогового» погляду було небажаним змішування різних структурних типів мови в певному жанрі [3, с. 81].

В аналізованих творах таке змішування використовується авторами як стилістичний прийом. Живе народне мовлення поєднано з книжно-традиційним, зі структурного погляду – церковнослов'янським: *«Мужик 1-й (до Евфиміяна говорить): Челом, добродію наш, сенатору пане! // Нехай в твоєй домовце все доброе стане! // На прозбу твою отмовны быти не хтіли, // На веселе смо к твоєй милости поспіли, // Осе ж приими и*

сию курачку, котрую // На господарство твоему сыну охвірую» («Драма про Олексія чоловіка божого»).

Народною мовою у драмах розмовляють нижчі верстви тогочасного суспільства. Народна мовна стихія відтворюється за допомогою просторіч, народних афористичних висловів, порівнянь: «Уж ему очі посоловіли, // Власне як у поторочі», «Як собаки усе похватили» («Драма про Олексія чоловіка божого»).

Це поєднання не має хаотичного, макаронічного характеру, а підпорядковане критеріям краси, гармонії, що впливає з відповідних уявлень доби бароко. Живе мовлення звучало під час прийому контрастного зіставлення понять звичайного, буденного життя з поняттями «високими».

Прийом мовної гри на фонетичному рівні реалізується власне фонетичним малюнком тексту та його темпом. Бароківі автори полюбляли змінювати темп мовлення через зміну порядку слів у реченні, через пересування логічно чи емоційно наголошеного слова у межах синтагми, через насичення тексту однорідними елементами чи навпаки – через створення еліпсисів.

На особливу увагу заслуговує техніка віршування, римування. Найчастіше у аналізованих текстах вжито прийом, відомий під назвою «луна» – римування на основі паронімів: «Не бойся Марііна сина! Кгда он чоловік, // не вчинить нам нічого вовік. // А я завше з тобою // готов хоч і на пляц до бою. // А пекло – то моя столиця, // где рачить його моя правиця. // Кгда он божий син, не терпів би он муки // і не видан би бив жидом на смертельній руки» («Слово о збуренню пекла»).

Серед фоностилістичних засобів аналізованих текстів частими є прийоми анафори та епіфори; вони використовуються і як засіб композиційний (здійснює організацію художнього тексту), і як засіб смисловий (привертає увагу слухачів, глядачів до вагомого): «Аз есм всіх звїзд небесних світлійша Денница, // Всевидящего бога едина зїница, // Аз есм чинов безплотних кріпкий воевода, // Избраннійши от всего аггелского рода; // Аз аггелску воинству есм архистратигом, // Которое под моим воинствуем игом»; «Началствію моему и что ж сут начала? // Началствую паче всіх первійши з начала» («Царство людської природи»).

Окрім віршування, староукраїнська літературно-писемна барокова доба залишила блискучі стилістичні прийоми словесної гри, побудовані на паронімах та спільнокоренових словах: «Бо з дому естем парена урожона, – // тепер згоржона» («Драма про Олексія чоловіка божого») і подібні. Свідоме смислове зближення подібних за звучанням слів створює оригінальні смислові відтінки між близькозвучними словами: «Бог, прежде вік царствующ и во віки віка, // На образ свой створи в час з чоловіка чоловіка» («Царство людської природи»).

Словотвірна гра реалізується у використанні тавтологічних сполук: мертвим трупом («Драма про Олексія чоловіка божого»), будьте веселі в веселій святому («Царство людської природи»), улюбленец укоханий («Царство

людської натури»). Яскравим прикладом словотвірної гри є й ампліфікація спільнокореневих слів із різними префіксами: «*Бо уже Христос прийде // У нас ввійде*» («Драма про Олексія чоловіка божого»).

Морфологічне перетворення слів у межах іменникових словосполучень із залежними словами. Іменник першого словосполучення ставав відповідним прикметником другого. Така пара слів утворювала діалектичну смислову єдність, де кожне слово набувало нових смислових відтінків: *улюбленец укоханий – коханець улюблений* («Царство людської натури»); *внешняя плоть – плотская внешность* («Драма про Олексія чоловіка божого»).

Загалом же можна стверджувати, що доба бароко визначала особливості тогочасної мовної свідомості авторів драматичних текстів другої половини XVII ст., визначала і характер осмислення свого часу і засіб «омовлення дійсності». Так зване мовне і поетичне «штукарство» було наслідком здобування освіти у Києво-Могилянській колегії, де теорія драми і мистецтво поезики та риторики посідали значне місце у підготовці, а відтак теоретичні настанови реалізувалися у літературній практиці спудеїв.

Мовна гра стала визначальною характеристикою епохи бароко. Вона була мірилом мовної майстерності автора, загострювала увагу слухача, пробуджувала його почуття, емоції, асоціації.

Література:

1. Гнатюк Л.П. Мовна гра як спосіб осягнення світу : на матеріалі староукраїнських текстів кінця XVI – XVIII ст. / Лідія Гнатюк // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – 2004. – Вип. 12, кн. 1. – С. 111 – 116.

2. Гнатюк Л.П. Мовний феномен Григорія Сковороди в контексті староукраїнської книжної традиції : монографія / Лідія Гнатюк. – ВПЦ «Київський університет», 2010. – 446 с.

3. Передрієнко В.А. Бароко в контексті стильового розвитку староукраїнської літературної мови другої половини XVI – XVIII ст. / Віталій Передрієнко // Магістеріум : Мовознавчі судії : зб. наук. пр. – 2013. Вип. 57. – С. 79-84.

4. Пехник Г.Г. Українське низове бароко: поезика стилю і жанру : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.01.01 / ЛНУ ім. І. Франка. – Львів. – 2001. – 19 с.

5. Рудковська М. Багатотомні інтермедії XVII – XVIII століть / Маргарита Рудковська // Українсько-польські літературні контексти доби Бароко : зб. наук. пр. – К., 2004. – (Київські полоністичні студії; Т. 6). – С. 103-118.

6. Ушкалов Л. В. Світ українського бароко : філологічні етюди / Леонід Ушкалов. – Х. : Око, 1994. – 112 с.

7. Драма про Олексія чоловіка божого [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/biletso/bilo17.htm>.

8. Слово о збуренню пекла [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://litopys.org.ua/old17/old17_25.htm.

9. Царство натури людської [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/biletso/bilo16.htm>.

ДІАЛЕКТНА ПРИРОДА КОНСТРУКЦІЙ МОВЛЕННЄВОГО ЕТИКЕТУ В ТЕКСТАХ ЗАХІДНОПОЛІСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

Грицевич Ю. В.

аспірант кафедри історії та культури української мови

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Суспільна діяльність людини неможлива без засвоєння набору правил мовноетикетної поведінки в різних комунікативних ситуаціях. Як відомо, мовний етикет – це «національно специфічні правила мовної поведінки, які реалізуються в системі стійких формул і виразів, рекомендованих для використання в різних ситуаціях ввічливого контакту зі співбесідником, зокрема під час привітання, знайомства, звернення до співбесідника, висловлення подяки, прощання тощо» [5, с. 133]. Вибір мовноетикетних структур і засобів почасти детермінований не лише літературною нормою. Етикетна лексика увібрала визначальні для мовців якогось певного регіону діалектні риси. Комунікативний простір мовноетикетного стандарту західних поліщуків яскраво відтворено в текстах місцевого фольклору, який супроводжував селян в побутових та особливо важливих життєвих ситуаціях.

У традиційній побажально-прощальній формулі «на добраніч» передано неоднорідність західнополіської рефлексії *o в новоутвореному закритому складі: *o > [o]: «*На добраноч усим на ноч, бо уже ж бо я да й пойду спати за новимі воротами, там я буду да й тебе ждати*» [3, с. 106]; *o > [yo]: «*Ой і добрануоч, добрії люде, добрануоч, кидаємо вам своє дієтитко на нуоч*» [8, с. 44]; *o > [y]: «*Ой князь княгеню ду ложка виде, свуйй матюнци дубрануч дає. – Ой на дубрануч, муя матюнко*» [4, с. 48], «*Зоря зыходыть, на світ займає. Колічка Маніццы добрануч дає: – Добрануч, Манічка, мое сырдынько, ны тужы по мні барздо тяжэнько – взавтра найіду до тыбэ ранэнько*» [12]. Факультативно виявлено гіперичну реалізацію *o > [i] в конструкції *хай Біг криє* [2, с. 10].

На місці ненаголошеного етимологічного *e в етикетному висловленні «добрий вечір» спостережено альтернанти [o]: «*Добри вечор, міла, ой що ж ти зваріла? Зарезала гуся, да й не обийдуся*» [3, с. 106]; [y]: «*Добрий вечур, щодрий вечур ластуовонька прилітіла*» [10, с. 9]; [и]: «*Добрий вечир, свату, ведемо тура в хату*» [1, с. 43].